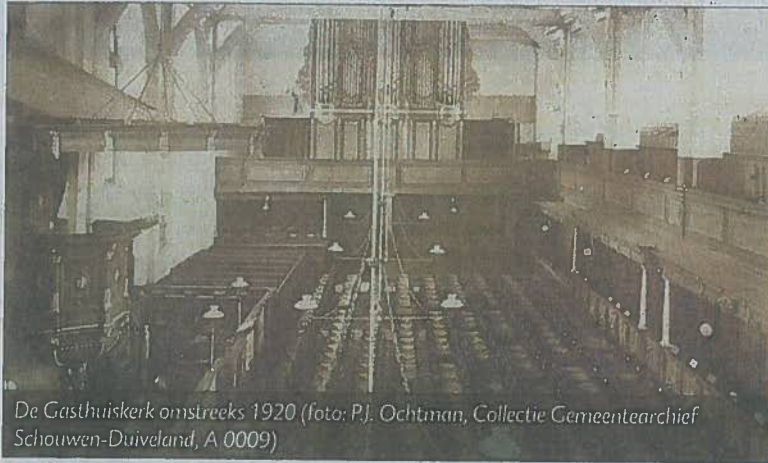

Schouwen-Duiveland in stukken

door Huib Uil, gemeentearchivaris
van Schouwen-Duiveland

400 jaar Hervormden in de Gasthuiskerk

De Gasthuiskerk omstreeks 1920 (foto: P.J. Ochtman, Collectie Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, A.0009)

Afgelopen zondag herdacht de Hervormde gemeente te Zierikzee dat het precies vierhonderd jaar geleden was dat de Gasthuiskerk aan het Havenplein door hen in gebruik werd genomen. Op de voorafgaande zaterdag was stilgestaan bij de geschiedenis van het kerkgebouw, werd een bord met de namen van de predikanten onthuld en verscheen een boek met als titel 'Gewoon Hervormd' over de geschiedenis vanaf 1940. Even opmerkelijk was dat de Thomaskerk aan de Sint Domusstraat afgelopen zondag opnieuw in gebruik werd genomen na een grondige renovatie. Daarbij was ook aandacht voor de bouw ervan in 1893. Op 20 juni van dat jaar legde jonkvrouw Wilhelmina Digna de Jonge de eerste steen, nu 120 jaar geleden. De Gasthuiskerk vindt zijn oorsprong in het gasthuis dat achter het kerkgebouw was gelegen. Het werd in de veertiende eeuw gesticht. In het gasthuis konden vreemdelingen terecht. Daarnaast werden er ernstig zieken verpleegd. In latere tijd werden er ook krankzinnigen opgenomen. Bij dit gasthuis werd in de vijftiende eeuw een kapel gebouwd die later gewijd werd tot kerk en waar een priester de mis opdroeg voor de bezoekers, bewoners en andere belangstellenden. Deze kerk was, net zoals het gasthuis, gewijd aan de maagd Maria. Na de Reformatie werd het kerkgebouw, net zoals de andere eigendommen, geconfisqueerd door de overheid maar de bestemming bleef kerkelijk. Omstreeks 1587 kwam de Gasthuiskerk in gebruik bij de hier wonende Franstaligen. Zij waren uit de zuidelijke Nederlanden hierheen gevlucht vanwege de oorlog. Zij vormden een Franse of Waalse gemeente

waar in het Frans werd gepreekt. De andere gemeente, de Nederduits gereformeerde gemeente, groeide in de eerste helft van de zeventiende eeuw zo sterk dat er behoefte kwam aan meer ruimte. De oplossing werd gevonden door een deel van de voormalige Latijnse school aan de Poststraat tot kerk te bestemmen voor de Waalse gemeente en de Gasthuiskerk toe te wijzen aan de andere gemeente. Op zondag 23 juni 1613 werd voor het eerst in het Nederlands gepreekt. Omdat de gemeente ook de voormalige Sint Lievensmonsterkerk in gebruik had, werd die voortaan aangeduid als de Grote kerk en de Gasthuiskerk als de Kleine kerk. Toen de groei aanhield

werden in 1644 twee galerijen in de Kleine Kerk geplaatst. Ook kreeg de kerk een nieuwe kansel met zitplaatsen en hekwerk, de zogenaamde tuin, in het midden van de kerk. Maar ook die uitbreiding bood te weinig soulaas. Daarom werd in 1651-1652 de kerk uitgebreid. Daarvoor werden de huizen tussen de kerk en het huidige Havenplein gesloopt en vervangen door een beurs met daarboven een grote galerij. Voortaan konden ruim duizend mensen in de kerk. De gemeente had inmiddels vijf predikanten en omvatte ongeveer driekwart van de bevolking. Ter dekking van de kosten van het onderhoud werden de meest aantrekkelijke zitplaatsen in de kerk verhuurd. De bedragen varieerden van een tot vijftien gulden per jaar. Dat laatste bedrag moest worden betaald voor een zitplaats in een van de regentenbanken, die tegenover de kansel staan. Degene, die helemaal vooraan wilde zitten, kon de plaats naast die van de voorlezer tevens voorzanger in de tuin huren. Hij betaalde twee gulden en moest zijn stijve nek wegens het naar boven kijken niet op de koop maar op de huur toe nemen. Zitplaatsengeld wordt niet meer geheven. Wat dat betreft zou de kerk aangeduid kunnen worden als gastvrijheidkerk. Behalve op zondag is de kerk in de zomermaanden regelmatig open voor zowel bezoekers als inwoners.